

Enes Karić

HAFIZ MAHMUD TRALJIĆ - tradicionalni bosanski alim

I.

Sarajevo i Bosna i Hercegovina su 30. decembra 2002. godine ispratili na Onaj svijet hafiza Mahmud-ef. Traljića (1918 – 2002), jednog od najsnažnijih ulemanskih likova tradicionalne BiH u drugoj polovini XX stoljeća. Mahmud-ef. Traljić, hafiz, profesor Gazi Husrev-begove medrese i Fakulteta islamskih nauka, historičar kulture, bibliograf, bibliotekar, hroničar, autor više knjiga i na desetke tekstova..., čovjek je koji je u svojoj karijeri najljepše spajao široka tradicionalna znanja iz islamskih disciplina i njihovu plodnu zakorijenjenost u bosanskoj zavičajnosti.

Prema brojnim podacima i nekrolozima objavljenim nakon 2002. godine,¹ Mahmud Traljić je rođen 28. aprila 1918. godine u Sarajevu (tadašnji srez Sarajevski, a banovina Drinska). Ocu mu je bilo ime Muhamed, a majci Senija (djevojačko prezime Musakadić).² Porodično predanje o tome da Traljićevi preci vode porijeklo iz Dalmacije (te da su se, navodno, doselili u XVII stoljeću u Sarajevo) nije moguće utvrditi bez valjanih dokumenata. Na Vratniku je pohađao i završio osnovnu školu, a mekteb pohađa u Mektebu Ahmed-age Hende. Hfz. Traljić je često navodio da mu je u tom mektebu muallim bio Mustafa ef. Varešanović.

Potom je uslijedilo školovanje u Gazi Husrev-begovoj medresi, gdje je u četvrtom razredu (i u svojoj četrnaestoj godini) završio hifz.³ Prema obilju podataka vidi se da je hfz. Traljić završio Gazi Husrev-begovu medresu (osam godina školovanja) u akademskoj 1939/1940. godini. Sredinom juna 1940. godine hfz. Traljić je polagao jednu vrstu mature (tzv. "viši tečajni ispit" ili "ispit zrelosti").

1 Brojni su tekstovi objavljeni o životu i djelu hfz. Mahmuda Traljića. Usporedi: Ismet Bušatlić, *Ugasila se memorija jednog vremena*, Hadži hafiz Mahmud efendija Traljić, Preporod, 2003., br. 2/747, str. 27; Sead Halilagić, *Merhum hafiz Mahmud efendija Traljić (28.04.1918.-28.12.2002.)*, Šebi Arus, br. 24/25, Sarajevo, 2006. str. 81-88; Amir M. M. Orman, *Crtime iz života hadži hafiz Mahmud efendije Traljića*, Šebi Arus, br. 24/25, Sarajevo, 2006., str. 89-92; Nihad M. Kreševljaković, *Povodom preseljenja Mahmud-ef. Traljića*, Beharistan, časopis za kulturu, dvobroj 10/11, proljeće-ljeto, Kulturni centar pri ambasadi Islamske Republike Iran – Sarajevo, Sarajevo, 2003.

2 Nekoliko podataka o životu hfz. Mahmuda Traljića preuzeli smo iz rukopisa dr. Ferida Dautovića, *Hfz. Mahmud Traljić – život i djelo*, El-Kalem i Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, Sarajevo, 2009. Napominjemo da smo obavili recenziju ovog rukopisa.

3 Traljić je završio hifz pred hafizom Mustafom Mujezinovićem.

Hafiz Mahmud-ef. Traljić je jedan od svršenika sarajevske Više islamske šerijsko-teološke škole čiju je diplomu ponio 1944. godine (pripadao je šestoj generaciji vištovaca). Ta je visoka škola bila u rangu islamskog fakulteta koji je u muslimanskom narodu ostao u lijepoj uspomeni i bio poznat kao VIŠT (radio u periodu 1935 – 1945. godine). Ovo autentično bosansko islamsko učilište posebno je doprinijelo da je hafiz Mahmud-ef. Traljić pripadao generaciji bošnjačkih muslimanskih intelektualaca koja je brižljivo bdjela nad susretom islamske univerzalnosti i bosanske posebnosti.

Naučivši Kur'an napamet još za rane mladosti, hafiz Mahmud-ef. Traljić je u svoje intelektualno i ulemansko stasanje vjerodostojno impregnirao temeljit interes za kulturnu povijest islama u Bosni i Hercegovini.⁴

Kao mladi profesor islamskih nauka radio je u Gazi Husrev-begovoj ženskoj medresi (1944-1947). Godine 1947. komunističke vlasti uhapsile su ga kao i brojne tadašnje istaknute alime. U zatvoru je, ni kriv ni dužan, ostao deset godina. U periodu 1957-1984., hafiz Mahmud-ef. Traljić radio je kao bibliotekar u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci u Sarajevu. Na Fakultetu islamskih nauka potkraj dvadesetog stoljeća predavao je discipline iz kirata na postdiplomskom studiju.

Hafiz Mahmud-ef. Traljić je bio autentični poznavalac bosanskohercegovačke muslimanske i islamske kulturne povijesti. Znan, vedar, prijatan, komunikativan, sa karakterističnom francuskom kapom na glavi i odjeven otmjanim odijelom, ovaj hafiz znao je hiljade i hiljade tačnih i istinitih podataka o bosanskim i hercegovačkim islamskim običajima i institucijama, ljudima i ćudima, časopisima i rukopisima, knjigama i idejama, krugovima i dersovima. Pripovijedao je karakterističnim, starim sarajevskim ulemanskim govorom, a tekstove pisao kao najškolovaniji evropski strukturalist.⁵

II.

Hafiz Mahmud-ef. Traljić je bio čovjek vezan za knjige i Gazi Husrev-begovu biblioteku, za Gazi Husrev-begovu medresu i za brojne džamije.⁶

4 Praktično, sve knjige hafiza Traljića su iz područja kulturne historije Bošnjaka. Sa Muhamedom Hadžijahićen i Nijazom Šukrićem objavio je djelo *Islam i muslimani u Bosni i Hercegovini*, a sam je objavio knjige: *Iz kulturne historije Bošnjaka, Istaknuti Bošnjaci i Mali podsjetnik značajnijih datuma islamske prošlosti Bošnjaka*.

5 Mnogo nas mladih dugujemo hafizu Traljiću i njegovoj naučnoj nesebičnosti. Neka mu dragi Bog podari Džennet.

6 Hfz. Traljić je od 1969. godine bio hatib u Čokadži hadži Sulejman (Jedileri) džamiji (tzv. "radnička" džuma). Isto tako, bio je (od 1974. do 1990. godine) imam i hatib za tzv. "radničku" džumu u Vekil Harč (ili Hadžijskoj) džamiji. Ipak, najduže vremena hfz. Traljić je proveo kao imam u Jahja – pašinoj džamiji u Čurčića mahali (kako smo naveli, od 1974. do 1996. godine). Vrijedno je zabilježiti da je hfz. Traljić bio i hatib u mektebu

Prateći njegovu ulemansku karijeru, vidimo da se kratko vrijeme iza diplomiranja na VIŠT-u zaposlio kao bibliotekar u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. U periodu od 1944 do 1947. godine radi u toj instituciji na mjestu tzv. *hafizi kutuba*. Također, u to vrijeme je bio i honorarni nastavnik u Gazi Husrev-begovoj medresi, te honorarni imam u Sinan Vojvoda Hatun džamiji na Vratniku. Hfz. Mahmud Traljić je tokom teških godina Drugog svjetskog rata bio iznimno angažiran na humanitarnom radu u Muslimanskom dobrotvornom društvu "Merhamet". Predano je radio na pomaganju i zbrinjavanju izbjeglica iz istočne Bosne (Foča, Goražde, Čajniče).

I vidi se iz njegova života i rada da je hfz. Mahmud Traljić, naročito u svojim studentskim danima, bio blizak ulemanskom krugu El-Hidaje, kao i ljudima koji su uređivali istoimeni časopis (hadži Mehmed-ef. Handžić, Kasim Dobrača, te mnogi drugi.) Hfz. Mahmud Traljić je bio i sekretar društva El-Hidaje, a slijedeći opredjeljenja i politiku tog tada vrlo utjecajnog ulemanskog kruga, hfz. Mahmud Traljić je 18. oktobra 1941. godine potpisao tzv. Sarajevsku rezoluciju.⁷ Također, u ovim vremenima je hfz. Traljić postao blizak organizaciji "Mladi muslimani", a potom postaje i njen član. Tokom sudskih procesa iz 1947. godine, tadašnje revolucionarne i komunističke vlasti u Bosni i Hercegovini osudile su hfz. Mahmuda Traljića na deset godina zatvora.⁸

Hfz. Traljić je penzioniran 1984. godine, na mjestu bibliotekara Narodne i univerzitetske biblioteke, kad je navršio 65 godina života.

Gazi Husrev-begove džamije (koja se počela renovirati početkom 1990. godine).

Istaknuta je i uloga hfz. Mahmuda Traljića kao muhaffiza, odnosno mentora pred kojim se po tradicionalnim metodama učio Kur'ān napamet (hifz). Bio je i nazir u Gazi Husrev-begovom vakufu, zatim je obavljao dužnost devrihana, džuzhana i noktadžije u Begovoj džamiji.

7 Rezolucijom, koja je donesena na skupštini El-Hidaje, osuđuju se ustaški progoni i zločini protiv Srba i Jevreja.

8 U ovom procesu bio je osuđen i Kasim ef. Dobrača, sa devet drugih muslimanskih alima i intelektualaca. Hfz. Mahmud Traljić je izišao iz zatvora 1957. godine, a na intervenciju prijatelja, među ostalima i istaknutog akademika Hamdije Kreševljakovića, zaposlio se u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine, gdje je proveo dvadeset i sedam godina. Na tom radnom mjestu hfz. Traljić je obrađivao orijentalne rukopise, rarietne knjige i publikacije, arhivsku građu, itd. Hfz. Traljić je dobro poznavao arapski i turski jezik, služio se njemačkim i perzijskim, a široka znanja iz islamske kulture i civilizacije Bosne i Balkana, kao i poznavanje hifza, omogućili su mu da svoj bibliotekarski posao radi s velikim uspjehom.

III.

Spisateljski prinosi hfz. Mahmuda Traljića su veliki, on je objavio gotovo dvije stotine i pedeset raznih tekstova, prikaza knjiga (najčešće iz islamske prošlosti i tradicije), nekrologija, tekstove o baštini, djelovanju raznih institucija ili životu znamenitih ličnosti. Gotovo sve što je hfz. Traljić napisao sabire se oko jedne velike teme – kulturne povijesti bosanskohercegovačkih muslimana.⁹ Svoje brojne radove hfz. Mahmud Traljić je objavljivao u muslimanskim i drugim listovima i časopisima, kao što su: El-Hidaje, Novi Behar, Almanah, Glasnik IVZ u Kraljevini Jugoslaviji i u SFRJ, Glasnik Rijaseta IZ u BiH, Preporod, Zemzem, Šebi Arus, Takvim, Islamska misao, Bibliotekarstvo, Narodna Uzdanica, Bakije, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, kao i u Vijesniku Društva bibliotekara Hrvatske.¹⁰

Hfz. Mahmud Traljić objavio je četiri značajne knjige, tri samostalno i jednu u koautorstvu. Prva knjiga koju je objavio je *Islam i muslimani u Bosni i Hercegovini*¹¹ u saradnji/koautorstvu sa dr. Muhamedom Hadžijahićem i mr. Nijazom Šukrićem. Ima mišljenja da je ovo djelo objavljeno u povodu otvaranja Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu (1977).

Djelo hfz. Traljića *Istaknuti Bošnjaci* pojavilo se do sada dva puta, u Zagrebu, 1994. godine, kao i u Sarajevu, 1998. godine. Sarajevsko (el-Kalemovo) izdanje je umnogome kompletnije. Hilmo Neimarlija u predgovoru za sarajevsko izdanje kaže: "Zanimljivo je istaknuti da je prvo izdanje knjige *Istaknuti Bošnjaci* pripremljeno i tiskano u Zagrebu 1994. godine bez izravnog sudioništva autora u njezinom priređivanju. Izdanje je priređeno iz materijala koji je dr. Muhamed Huković ranije sakupio po našim časopisima, a izdavač knjige bila je Međunarodna zajednica za pomoć muslimanima Bosne i Hercegovine. (...) To prvo izdanje, međutim, sadržavalo je tekstove o trideset pet ličnosti, tako da je ovo izdanje, koje uključuje tekstove o još dvadeset ličnosti, više od proširenog drugog izdanja. Znatnim dijelom ono je, dakle, i jedno novo izdanje".¹²

9 Cjelovitu bibliografiju radova hfz. Mahmuda Traljića uradio je i objavio Ismet Bušatlić. Vidi: Ismet Bušatlić, *Bibliografija radova hafīza Mahmuda Traljica, 1918 – 2002.*, Glasnik Rijaseta IZ, br. 3 – 4. (godište LXXV), Sarajevo, 2003., str. 385 – 395. Ismet Bušatlić je naveo 234 objavljene jedinice.

10 Navod prema rukopisu Ferida Dautovića, *Život i djelo hfz. Mahmuda Traljića*.

11 U Sarajevu, 1977., godine u izdanju Starješinstva Islamske zajednice u BiH, Hrvatskoj i Sloveniji.

12 Hilmo Neimarlija, "Predgovor" (drugom izdanju) Traljićeve knjige *Istaknuti Bošnjaci*, Sarajevo, 1998. godine., str. 7.

Knjiga maloga obima, zapravo brošura,¹³ pod naslovom *Mali podsjetnik značajnih datuma islamske prošlosti Bošnjaka*,¹⁴ sadrži kratke opise i kratka podsjećanja na nekoliko znamenitih datuma kad su umrli važni ljudi sarajevske i bosanske povijesti. Ova nevelika, ali vrlo sadržajna i dragocjena knjiga, ustrojena je tako što unutar dvanaest mjeseci (januar – decembar) svrstava događaje za koje se hfz. Traljić opredijelio i koji su zaslužili njegovu selekciju.

Hfz. Mahmud Traljić je sam priredio knjigu *Iz kulturne historije Bošnjaka*, koja se pojavila u Travniku, 1999. godine, a kojom je obilježena i šezdeseta godišnjica njegovog djelovanja. U ovoj knjizi je zadržan jezik ovog bosanskog alima kojim je mislio, govorio i pisao. Nije dozvolio "moderniziranja i standardiziranja" svog jezika, budući da bi na takav način njegov jezik i misao bili osiromašeni, a svakako bi se izgubila njegova autentičnost i autohtonost. Umjesto sintagme *srpsko-hrvatski jezik* unesena je terminološka odrednica bosanski, a umjesto odrednice *Musliman* uneseno je *Bošnjak*, posebno kada je u pitanju nacionalno određivanje bošnjačkog naroda. Dr. Mehmed Kico je dao vrijedan komentar ove knjige. On u njemu, između ostaloga, kaže:

"Knjiga *Iz Kulturne historije Bošnjaka*, za razliku od prethodnih, hafiza Mahmuda Traljića predstavlja, kako kao bibliografa i hroničara, tako i kao recentnog autora koji ne piše samo o istaknutim Bošnjacima, već i o bošnjačko-islamskoj periodici s početka 20-og stoljeća do kraja 1945. godine, kao i o znamenitim i značajnim zadužbinama i drugim duhovnim i materijalnim vrijednostima Bošnjaka. Također, ova knjiga na neposredan način govori i o mjestu, značaju i ulozi Kur'āna u životu bosankohercegovačkih muslimana, kao i o važnim pojavama i značajnim ličnostima koje su u vezi s Kur'ānom kao što su tedžvid, hifz i hafizi, vaz i vaizi, kiraet i karije i dr.

U odnosu na svoje tri prethodne knjige Mahmud Traljić u ovoj ističe značaj tekija i tarikatskih redova, a najizravnije u Foči. Također, on u ovoj knjizi po prvi put šire i konkretnije piše o ranim vezama Sarajeva i Skoplja. Ovi tekstovi na jedinstveni način svjedoče o periodu u kom su pisani budući da su to rijetki zapisi o ovoj vrsti bošnjačko – islamske tradicije iz pera bošnjačkih i drugih autora."¹⁵

Knjige hafiza Mahmuda Traljića, koje su štampane posljednjih nekoliko godina njegova života, Nihad Kreševljaković vrjednuje, kvalifikuje i

13 Ismet Bušatlić visoko cijeni ovu publikaciju i kaže: "Za brošuru *Mali podsjetnik značajnih datuma islamske prošlosti Bošnjaka*, objavljenu 1996. godine u Sarajevu, moglo bi se reći da je kao "naručena" za sve one kojima ti datumi nešto znače i počesto zatrebaju". Ismet Bušatlić, *Ugasila se memorija jednoga vremena*, ibid., str. 27.

14 Usp. izdanje El-Kalema, Sarajevo, 1996. godine.

15 Mehmed Kico, *Iz kulturne historije BiH*, Predgovor, Travnik, 1999., str. 10.

komparira sa Bašagićevim djelom o Bošnjacima i Bašeskijinim *Ljetopisom*. Kreševljaković ističe:

“Hvala Bogu da se hafiz odlučio u posljednjih nekoliko godina njegova života (od 1994.), da štampa nekoliko svojih knjiga. U tome je njihova velika vrijednost, koja prije svega ukazuje na veličinu hafiza Traljića koji je prepoznao momenat u kome se odlučio na ovakav napor, a kako bi iza njega ostala djela koja su po svom sadržaju ravna vrijednosti npr. Bašagićevih djela o Bošnjacima ili Bašeskijinog *Ljetopisa*.”¹⁶

16 Nihad Kreševljaković, isto, str. 212-13